

Др Радмила Ковачевић — Куштримовић,
доцент Правног факултета у Нишу

СУБЈЕКТИВНА ПРАВА — ОСНОВА НАШЕГ ПРАВНОГ СИСТЕМА

У в о д

Правни систем је незаобилазни друштвени феномен у људским заједницама. Као и сваки реални ентитет, правни систем је израз идејних друштвених тенденција али и противуречности датога друштва.

Историјски посматрано, суштина права и правног система се различито објашњавала. Порекло права је тражено у богу, природи и разумном реду који у њој влада, људском разуму и тд.

Маркс и Енгелс су показали да се право може објаснити само целином друштвено економских односа у одређеној друштвеној заједници. Материјалистичко схватање права не значи свођење права и правног система на бледи одраз реалних односа, већ се праву признаје релативна самосталност и утицај које оно, системом норми, врши на друштвене односе. Такав значај права остаје и у социјалистичким друштвеним системима, а концепирање правног система и његова доследна примена важан чинилац у даљем развоју социјализма.

Место и улога правног система долазе у жижу интересовања када друштвено историјски контекст покаже да се право не остварује у свом суштинском одређењу, кроз утицај на друштвене односе, у својој регулативној функцији.

У капиталистичким земљама правни систем остварује ту своју функцију јер успева да оржи, и даље развија капиталистички начин производње.¹ У социјалистичким земљама, „револуционарна радничка власт и самоуправни односи свих социјалистичких субјеката друштва, морају имати своје специфично класно право“.²

Међутим, улога правног система у социјалистичким друштвима је дуго умањивана под утицајем често економистичких тумачења Марксове материјалистичке концепције света, а самим тим и свих делова из „суперструктуре“ друштва. Исто тако, правни систем

¹ Нас овом приликом не интересује систем вредности који се остварује капиталистичким правним системима већ само остваривање његове регулативне функције

² Гершковић, Др. Леон: Тезе за дискусију о проблемима нашег актуелног правног система, реф. са научног саветовања „Марксизам и право у социјализму, Ниш, 1983.

1. Правно филозофски појам субјективних права

Појам субјективног права се у правној теорији може посматрати бар са два аспекта.

Субјективно право се може анализирати у правном односу и то је његов спољашњи облик. Тако посматрано, субјективно право је овлашћење из правне норме које припада појединцима и на основу кога они могу од других захтевати извесно чињење, нечињење или уздржавање, и то своје овлашћење принудним путем остварити. Овај аспект субјективног права чини тзв. правну стварност, и наша правна теорија га, утолико усваја за регулисање односа у систему приватне својине.

Међутим, нашем правном систему је потребно разматрање субјективног права као појма који поред нормативног има и „над-емпиријски” садржај. Занемаривање суштине у посматрању правних института може довести до постојања права без права, без супстанце, и омогућити тоталну дефункционализацију правне стварности. Утврђивање вредности и њихово транспоновање у правне норме мора да постане саставни део „правне методологије”, и основни задатак правне теорије у нашем праву.

За прави приступ у изучавању субјективног права треба поћи од очигледних чињеница. Субјективна права служе остваривању интереса појединаца. Њима се остварују исвесне људске вредности које представљају највиша етичка добра. Зато се појам субјективног права мора изучавати, и историјски, и реално, преко те основне референце.

Најстарији филозофски простор у коме се јавља идеја субјективног права јесте природноправна филозофија. У филозофији античког природног права, субјективно право налази своје прво онтолошко утемељење. Субјективно право је исто што и природно човеково право које се издиже изнад правила која су људи поставили. Човек своја прва правила о понашању изводи из мита чиме се издиже изнад инстинктивних односа према свету око себе.⁹

Из сукоба који разарају родовску заједницу човек излази окренут себи, као аутономној личности. Зато ће софисти крајње исходите својих размишљања тражити у људској аутономији, и ту су корени „усидравања целе правности у субјективност”.

Протагора из Абдере, у центар свог учења уводи човека; човек је мера свих ствари, које јесу и које нису да нису. По Хипији, човек је по природи слободан и равноправан са осталим суграбанима, а поделе међу њима уведене су законима који су, зато, неприродни. Софисти су против постојећег поретка који је несавршен, за природна људска права. За њих је везан „знак субјекта, природнопојединачног, слободног, паметног субјекта”.¹⁰

⁹ Тадић, Др Љубомир: Филозофија права, Београд, 1983. стр. 25.

¹⁰ Блох, Ернест: Природно право и људско достојанство, Београд, 1977. стр. 14.

Међутим, сигурно је, да се софистима не може приписати заслуга за „модерни” појам субјективног права. Наиме, они изједначају појам природних права са субјективним правима, али у њиховој идеји настају основне одреднице класичног појма субјективних права, а то су: људска аутономија индивидуално, слобода и тд.¹¹ Из природноправне школе је класична теорија субјективног права узела основну идеју, а то је остало и најздравије језгро. Оно ће надживети све своје ауторе, а због њега се концепцији природних права, касније субјективних права, није могао приметити траг.

Филозофија Епикура и стоицизма, такође, је својеврсно окретање ка приватној сфери, слободној и једнакој индивидуи као члану умнога друштва. Две основне мисли стоичке филозофије: о заједничкој мисли, и о животу сагласном природи (*naturam sequere*), чине основу каснијег природноправног учења. У учењу класичне школе природног права, идеје о слободи свих по рођењу, једнакости свих, братски савез свих и др. добијају карактер социјалног програма. Он се могао остваривати само преко позитивног права, и то кроз систем субјективних права.

Међутим, из стоичке филозофије је, најпре, произашао универзализам позитивног права-римског права, које је постало „право идеалног римског царства”.¹² Стоичко природно право постало је садржина позитивног права. Изнад позитивног-римског права није више постојало природно право са својим вредностима. Природно право је остало да зрачи старим сјајем преко *bon fides*, *exertio doli aequitas*, и тд. али је то био више систем правне технике него природноправни садржај. Истина, римско право је сачувало изреке које стварају представу да потичу из природног права.¹³ Ако се зна да је римско право у идеју о једнакости свих људи, и о њиховој равноправности укључило и ropство, онда је јасно да је природноправни призвук у римском праву својеврсна „декорација”.

Па ипак римско право је остварило део програма из природноправне школе. Установљен је систем субјективних права, који је, несумњиво, вршио највећи утицај на савремене правне системе. Изграђен је систем многобројних субјективних права као што су: својина, службености, заложна права, облигациона права, наследна, породична, лична и друга субјективна права. Међутим, самим тим чином укинута је природно право као мера вредности „изнад” позитивног права, а отпочела „филозофија” позитивизма, као последње оправдање права. Период у развоју друштва који ће следити није зато богат филозофским достигнућима, али идејама и формама права далеко више.¹⁴

¹¹ Исто, стр. 15. и сл.

¹² Блох, Ернест: цит. дело, стр. 25.

¹³ *A iustitia omnia iura emanant.* (Ulpianus — D. 1, 1, 1, 1.) *Ius respicit aequitatem. Iustitia nemini neganda est. Lex est ratio summa, insita in natura, quae iubet ea quae facienda sunt prohibetque contraria.* Из правичности проистичу сва права. Право се стара о правичности. Правда се не може никоме ускратити. Закон је највиши разум заснован на природи, који одређује шта треба радити и забрањује супротно.

¹⁴ Тадић, Љубомир, цит. дело, стр. 50.

Са појавом новог раздобља у развоју друштва повезаног са привредним и политичким успоном, јача и идеја природног права. Нововековна филозофија природног права почиње са теоријом о субјективним правима. Сколастика и њен догматизам нису одговорали материјалном напретку друштва па је борба против службене теолошке идеологије значила и праву „шансу“ за остваривање идеја природноправне школе. Умни субјект (*ego cogitans*) и његова слободна воља и аутономна делатност су у основи рационалистичке филозофије. Негирајући религијске ауторитете и црквене догме, рационализам је, као највећи ауторитет истакао човека, и тако се филозофија(и филозофија права) поново „укопчала у стоу и Аристотелово учење о човеку као друштвеном бићу“.

У рационализму као филозофском али и идеолошком правцу, школа природног права добија нови замах. Њен највећи представник Хуго Гроцијус, сматраће основном задатком права изналажење апсолутних истина које ће важити за друштвени развој за сва времена и за све људе. Природно право је оно које налаже здрав разум и социјална људска природа.¹⁵

Жан Жак Русо издиже начела индивидуалне слободе на врх револуционарне идеологије, а остваривање права: *liberté, propriété, sûreté, résistance à l'oppression*, чином досталним револуције. Сада је требало све то да „стоји осим у принципима и у збиљности“. Политичка доктрина се постепено претварала у правну концепцију о људским правима која су постала формула француске буржоаске револуције и заштитни знак Декларације о правима човека и грађанина. Тако су проглашена природна људска права, а њихово озакоњење ишло је кроз систем субјективних права. Субјективна права, на челу са правом приватне својине, постала су основа правних система. То је највише што се могло. И ако би се успех револуције мерио по ономе што су оне хтеле, француска буржоаска револуција би зрачила највећим сјајем. Ипак, мера се налази у степену остварења и очувања основних људских права.

Систем субјективних права, као што се види, настао је из идеје природног права, односно, оспоравања обавезног карактера одређене правне стварности. Међутим, његово утемељивање значило је и рестаурацију позитивизма и враћања правичности на право у правним нормама које се могу државном принудом остваривати. Заснован на идеји вечитих и непроменљивих права, систем субјективних права је себе прогласио за врховно право, а принуду за највећи ауторитет. Ако није могло праведно да буде силно, „учињено је да силно буде праведно“¹⁶

Када су идеје природноправне школе претворене у систем субјективних права, изгубљен је један сан, а на место њега ступио је реални садржај друштва у коме је индивидуа постала буржуј, или радник, а својина свето право класе на власти. За такво стање кривица је пала и на представнике природне школе. Хегел ће им

¹⁵ Уз идеју природног права стали су најистакнутији филозофи тога доба, као што су: Б. Спиноза, Ј. Лок, С. Пуфендорф и други.

¹⁶ Паскал, Блез: Мисли, Београд, 1965. год. стр. 141.

замерити због апстракција као што су уговор, индивидуа, аутономија и захтевати њихово свођење на реалне друштвене односе. Из људске природе треба извести оно што је правно, оно што се може изразити као оно што треба да буде, јер то је правна стварност. Правни систем и долази да ограничи произвољност и насиље природног стања.

Рудолф Јеринг је устао против схватања школе природног права и схватања субјективних права наслоњених на идеје ове школе, јер у субјективним правима види интересе појединаца који су повезани позитивним правом. Развој права, истиче Јеринг, одвија се кроз сукоб интереса појединаца и друштвених група; „право се раба, управо као и човек, уз жестоке порођајне болове”.¹⁷ Поред тога што је Јеринг заступао реалистичку теорију о праву, уопште, па и о субјективним правима, може се рећи да је у свом делу „Борба за право” субјективном праву додао (и индивидуализму природне школе) социјалну ноту, захтевајући да се лична корист мора ускладити са друштвеним интересима. Иако Јеринговом теоријом није до краја досегнута материјалистичка суштина права, она је помогла да право изађе из метафизике ранијих праваца, а субјективно право добије реални смисао.

Теорија либералног индивидуализма хтела је да човека стави у центар друштвених збивања (после средњовековне спутаности), а субјективна права је требало да послуже као инструмент у постизању тако означених циљева. Зато субјективна права, приватна својина и њени инструменти уговор и тестамент, постају врховна субјективна права. Међутим, развој друштвених односа је показао да су субјективна права постала само права за владајућу класу и да њихово даље постојање изазива оштре сукобе у друштву. Субјективна права су била окренута против себе, јер су омогућавала сигурну експлоатацију широких друштвених слојева. То је, практично, био крах теорије индивидуализма и крај славне теорије субјективних права. У немогућности да мења основне друштвене односе капиталистичког друштва, правна филозофија је мењала себе. „Идеја слободе је била замењена идејом социјалности”.¹⁸

Идеју солидаризма најдоследније је заступао Леон Диги. По Дигију, човек је социјално биће, по својој природи, и његове радње имају вредност само ако су предузете у друштву. Зато појединци морају бити подвргнути социјалним законима. Субјективна права намећу свим људима који живе у одређеној заједници обавезу да нешто раде или не раде.

Иако је Диги у свом схватању права открио потребу уважавања друштвене међузависности међу појединцима, идеја солидарности није била довољна да објасни суштину права и конфликта у друштву. Доведена до екстремних схватања, идеја солидаризма је била употребљена као идеолошко оруђе у рукама фашизма и корпоративизма. Дигијево учење о субјективним правима се, извесно,

¹⁷ Јеринг, Рудолф: Циљ у праву, Београд, 1894. том I, стр. 8.

¹⁸ Pound, R: Interpretation of legal history, Cambridge, 1930. стр. 88.
цитирано према: Перић, Берислав: Структура права, Загреб, 1972. стр. 222.

приближавало учењу о природним правима, али са много мање илузија. Диги није објаснио суштину позитивног права. Даљи развој теорије о субјективним правима могао је ићи само или правцем правног позитивизма-нормативизма, или дијалектичко материјалистичког схватања права.

Дијалектички материјализам је по свом начелном. означењу супротан учењу о природним правима датих људима по рођењу, изведеним из људског ума, датих од бога. Маркс и Енгелс су против свих илузија индивидуалистичких теорија, али и замагљивања у солидаристичким схватањима. Доживевши пад природних права у систему субјективних права у 19. веку, они се окрећу изучавању крајњег узрока, а он се налази у самој основи друштвене заједнице, у материјалној производњи људског живота. Због тога је учење класика марксизма проглашавано као чисто економистичко, јер у њему право нема своју самосталност и не може вршити никакав утицај на развој друштва. Правна теорија је и даље право могла да објашњава само из скупа правних норми.¹⁹

Класици марксизма нису створили филозофију права. Пре се, учење Маркса и Енгелса о значају, улози и суштини права може тражити у критици капиталистичког права. Анализирајући друштвено економски услове настанка права, они су открили његову класну суштину; право је поредак владајуће класе, који се изражава као „неопротивуречан” систем, кроз „привид” хармонијског система правних норми. Правни систем који је приватну својину, као основно природно право, подигао на пиједестал владајуће категорије правне науке, морао је Марксу бити само један од историјских облика у развоју права, за који се може имати само историјски интерес.

Учење природноправне школе је остварило изванредан успех. Преточено у систем субјективних права, природно право је укинуло феудалне односе, кметску зависност од земље, цеховство, партикуларизацију интереса, феудалне ренте и тако даље. Међутим, даљи развој природноправних идеја оствариван је у условима најдубље противуречности између владајуће класе и класе потлачених, што је систем субјективних права довело на саму ивицу. Њихов револуционарни садржај се сасвим истопио. Илузије о слободи свих, једнакости, солидарности и братству су брзо нестајале. Зато је Маркс ова филозофија права критика таквога права.

Међутим, Маркс је у центар своје филозофије поставио хуманум за који се не бори развојем идеја, апсолутног духа, већ изменом друштвене стварности. Зато је Маркс ова филозофија садржана у Капиталу, а „проблем слободе се с правног, помера на револуционарно тло”, тачније речено, Маркс ова филозофија захтева остваривање онога што се зачело још код софиста, у крилу буржоаског друштва итд. Он не расправља о појединим правним институ-

¹⁹ Правна теорија социјалистичких земаља се веома споро ослобађала правног позитивизма као своје филозофије, а може се рећи да он и даље остаје широко распрострањена теорија у праву, иако је у оштрој супротно-сти са филозофијом марксизма.

тима, већ се залаже за остваривање „људског права”. Од свих Марксових настављача, Блох је најдубље открио и даље развио идеје марксизма о „социјалистичком баптишењу тих некад либералних, и не само либералних *људских права*” (подвукао аутор).²⁰ Она се не могу остварити аутоматски са променом друштвено економских односа. Ту идеју Блох је изразио на следећи начин: „Обоје се не догађа аутоматски, у истом чину, него је код економског пријуса, хуманистичког примата, једно упућено на друго. Никакво збиљско инсталирање људских права без краја израбљивања, никакав збиљски крај без инсталирања људских права”.²¹

Из свега реченог произилази да се у социјалистичким друштвима мора успостављати систем субјективних права, који ће се, за разлику од раније, и остваривати. Укидање приватне својине само по себи не значи и остваривање људских права и слобода. Ту функцију и даље мора вршити правни систем конституисан као систем различитих субјективних права. Само такав систем права може да онемогући јаку државу, јер се за њу „може жртвовати све, само не оно чему сама држава треба да служи као средство”.²² *Социјалистички правни систем мора, системом субјективних права, остваривати заједницу једнаких, равноправних и слободних људи и одговорност сваког од њих за опстанак и развој те заједнице. То је једини начин да се преобрати однос атрибута и субјекта из Хегелове филозофије права; дакле, не политички, не религијски, у идејама, већ на „светован” начин, реалним животом. Системом субјективних права у социјализму остварује се свесно „присвајање друштвености од стране индивидуе. Маркс није заснивао свој социјалистички програм” на ликвидацији индивидуалног живота или нивелацији индивидуалног у корист општег добра, већ на јединки свесној друштвеног карактера властите личности”.*

2. Колективна својина-основ индивидуалних (субјективних) права

Основе социјалистичких правних система чини колективна својина која се, код нас, остварује као социјалистичка, друштвена својина. Она настаје као негација приватне, капиталистичке својине. Укидање приватне својине и настанак социјалистичке био је разлог за негирање субјективних права.

Приватна својина је Декларацијом о правима човека и грађанина стекла примат у систему субјективних права. За буржоазију, која је освајала власт, то је право било важно као сам живот. Стичући власт над материјалним добрима, класа капиталиста остварује и владавину над људима. Зато је и читав систем субјективних права (а то је важило и за римско право) уређен по угледу на својину. Будући да је у себи садржала све вредности због којих се ишло у револуцију, приватна својина је постала „истинска правда” и најсјајнији појам правне цивилизације. Њена вредносна ре-

²⁰ Блох, Ернест: цит. дело, стр. 6.

²¹ Блох, Ернест: цит. дело, стр. 7.

²² Цитирани по Радбреху, Филозофија права, стр. 73 (Шилерова мисао).

ференца ударила је печат целокупном систему субјективних права који се издигао изнад ње. Као основно природно право произишло из праведног ума, људске природе, апсолутне идеје, оно је однело превагу над осталим правима. А када је то природно право постало право неколицине, извор социјалних немира огромних размера, сукоба између оних који имају средства за производњу и пролетаријата, пламен природноправне филозофије се полако гасио. Правна филозофија није више располагала средствима која омогућавају артикулацију различитих вредносних опредељења осим једног, садржаног у снази и „храбрости“ правне норме. Западањем у правни позитивизам слабила је вера и у систем субјективних права и његову вредносну легитимацију. Он је постао бледа сенка објективног права, а „индивидуалност“ као процес започет још код софиста се изгубио у простору апстрактног, у дужности, забрани и санкцији.

Анализирајући приватну својину, класици марксизма су дошли до закључка да је она основни узрок алијенације човека. Егоизам и приватни интерес, побуђен приватном својином, нису природне особине човека; пре се може рећи да је генеричност аутентично стање човека. Маркс у Раним радовима указује на чињеницу да човек своје стваралачке способности може испољити само у односу са другим људима. Друштвено дејство приватне својине најдубље се исказује у експлоатацији човека од стране човека, и зато социјалистичке револуције морају укинути приватну својину, и увести нови облик присвајања-друштвено присвајање. У комунизму својина не значи ништа друго до однос човека према његовим условима производње, као њему припадајућим предусловима самога себе, који, такође, представљају само његово продужено тело. Социјалистичка својина је етапа у остваривању тога процеса. То је колективни облик својине којим треба да се задовоље потребе свих чланова друштва.

Успостављањем социјалистичке својине као да је изгубљена могућност за остваривање индивидуалних људских права. Правни системи који су настали после социјалистичких револуција пројецирани су на генеричности као битном својству човека, који је у реалности најчешће покривала држава или њена бирократија, технократија и тд. Притом су занемариване следеће чињенице.

Најпре, социјалистички друштвено економски систем је етапа у развоју комунистичког друштва у којој треба да се остваре битни предуслови за комунизам. Она је оптерећена низом противуречности које се морају реално савладати, а не теоријски. Социјалистичко присвајање не омогућава реализацију Марксове идеје о средствима за производњу као природним претпоставкама рада, јер су и сама недовољна.

Зато социјалистички друштвени поредак мора гарантовати систем субјективних права по основу рада са друштвеним средствима. То су права која настају у процесу рада са средствима која су функционално одређена да служе одржању и развоју свих чланова друштва. Одсуство монопола у присвајању од појединаца или група значи могућност истинског остварења субјективних права

радних људи и грађана у социјалистичким друштвима. И у мери у којој нестаје и последњи монопол, остварују се права свих, до границе када више престају бити то и остаје последња норма, и „последње субјективно право да свако производи према способностима, а троши према потребама”.

Социјалистички правни систем је, међутим, систем најразноврснијих људских права, чије је остваривање полазна основа за успостављање социјалистичког поретка. Индивидуална права из рада на колективној својини следе основну идеју филозофско-етичког схватања Марксовог дела о смислу и значају појединаца у друштву. То занемарити, значило би прихватити Маркса само као критичара капитализма.²³

Маркс није изградио кохерентни систем, а још мање одређени правни систем, саобразан социјалистичким друштвеним системима. Али вишесмерност и назначеност основних поставки Марксовог учења које врло често зовемо системом, омогућава савременицима да истражују начине који ће бити најадекватнији за реализацију вредносних премиса у Марксовом учењу. А у њиховом центру је човек.

Правно, ова вредност се може изразити појмом правног субјективитета и субјективног права јер они носе обележје аутономије, само одређења, одговорности-самоуправљања. Изостајање било ког од ових обележја или суспензија, води у апсолутизам или тоталитаризам најгоре врсте. Стрховање од субјективних права капиталистичких друштвених система нема реалну подлогу. Социјалистички систем субјективних права настаје на колективној својини која је циљно омеђена као својина свих чланова друштва и која може да оствари основне онтолошке, аксиолошке, антрополошке и историјске вредности свих појединаца. Позивање на „општи и заједнички интерес” може бити интерес онога који га као такве одређује, а то може бити далеко од права и интереса свих чланова друштва.

На другој страни, социјализам се може остваривати као систем ако остварује вредности које је поставио као свој циљ. Развитак личности је мера историјског развика социјализма. То је и фундаментална вредност марксистичке филозофије.

Из свега овога произилази да се социјалистички систем мора успостављати као систем субјективних права. Њиме се мора омогућити свестрани развој личности. Он мора за субјекте у праву везати одређена овлашћења, обавезе и одговорност. Друштвеност присвајања у социјализму је гаранција да ће се она остваривати „без илузија и преваре” и да је могућа „људска еманципација”.

Наш сомуправни социјалистички систем, у садашњој фази развоја захтева правни систем субјективних права на основи друштвене својине и самоуправљања. Регулативност правног система као његова основна функција тиме би се далеко више остваривала и то у правцу развоја социјализма као поретка. У основи нашег правног система не може стајати колективна својина, она је основа присвајања и то је несумњиво. Међутим, основу правног система

²³ Хелер, Агнеш: Вредности и потребе, Београд, 1981. стр. 9.

морају чинити индивидуална права и то се може правдати и инструментално и функционално. У нашој правној теорији више пута је на овај проблем указивао проф. Гершкович,²⁴ али без нарочитог успеха. Разлози су, као што смо показали, лежали у идеолошким матрицама и то као својеврсна заблуда правне теорије и гледања на Марксову филозофију. Колективна својина није негација индивидуалних права већ њихов „природни“ друштвено историјски контекст. Помоћу ње, субјективна права се могу остваривати, а социјалистичке револуције могу испунити „без илузија оно што је грађанска револуција обећала“. Обећана права не треба укидати, већ само остваривати, јер су она тако „хумано антиципирана“. „Слобода, једнакост, братство, покушана ортопедија усправнога хода, мужевнога поноса, људског достојанства, указују далеко преко граница грађанског хоризонта“.²⁵ Да човек постане слободан потребан је слободан свет, писао је Хегел.²⁶ А да се све то и оствари потребна је помоћ субјективних снага. Правни систем је у томе још увек значајан чинилац. Његове могућности су ограничене, али не и мале, и социјалистички системи то морају искористити.

²⁴ Гершкович, Др Леон: Друштвено економски основи правног система, Архив, Београд, 1959. бр. 4.

²⁵ Bloh, Ernest: цит. дело, стр. 165.

²⁶ Hegel, G. W. F. Правни политички списи, Београд, 1981. стр. 216.

*Dr Radmila Kovačević — Kuštrimović,
maître des conférences à la
faculté de droit à Niš*

LES DROITS SUBJECTIFS — LA BASE DE NOTRE SYSTÈME JURIDIQUE

— *Résumé* —

Le système juridique dans notre pays ne réalise pas pleinement sa fonction régulatrice. Conçu comme une synthèse entre le droit d'Etat et le droit autogestionnel, notre système judiciaire n'arrive pas à résoudre de façon la plus adéquate les contradictions qui se produisent dans les rapports sociaux.

Les raisons en sont nombreuses et diverses. Tout d'abord il convient de noter que le rôle du droit et du système juridique dans les pays socialistes a été pendant longtemps restreint. De même, une conception vulgairement matérialiste de l'idée de Marx concernant la société réduisait le droit à un pale reflet de la réalité sociale. Dans une situation pareille, les juristes ont prêté leur foi au normativisme.

L'abord non-marxiste à l'essence du droit conduisait à une répudiation non-critique de l'institut, comme a priori non-conforme au socialisme. C'est le cas avec les droits subjectifs qui sont très profondément ancrés dans „l'âme” du droit.

Les droits subjectifs ont pris naissance des idées de la philosophie de droit naturel, et ils portent le cachet de l'individualisme, de l'autonomie, de la démocratie etc. Après la fin de la révolution bourgeoise française ont été proclamés les droits subjectifs avec à leur tête le droit de propriété privée. Cependant, le capitalisme n'offrait pas aussi les chances réelles pour la réalisation des droits subjectifs; les droits subjectifs protégeaient les intérêts de ceux qui possèdent les moyens pour la production et qui pouvaient gouverner les hommes.

Les systèmes sociaux socialistes, en abrogeant l'ordonnement capitaliste et la propriété privée, ont renié chaque possibilité de la constitution des droits subjectifs. Cependant cela a été erroné. Les systèmes juridiques socialistes doivent être rétablis comme les systèmes des droits subjectifs car c'est grâce à eux que peuvent être réalisées les plus grandes valeurs de la philosophie marxiste — les libertés humaines et la démocratie. Cela vaut surtout pour notre système socialiste autogestionnel dans lequel se réalisent les conditions non seulement pour les déclarations concernant les libertés humaines, mais aussi les conditions pour leur réalisation véritable.

